

Bagi Ferenc

EGY KEZDEMÉNYEZÉS INDULÁSA ÉS KIBONTAKOZÁSA

**A JUGOSZLÁVIAI MAGYAR KÖZÉPISKOLÁSOK
MŰVÉSZETI VETÉLKEDŐJE 1967–1972**

ELŐZMÉNYEK

Az iskolákban már régi hagyomány a szakköri munka. A szakkörök rendszerint egy-egy tantárgy iránt különösebben érdeklődő tanulókból alakulnak, és a szaktanár vezetésével a tanítási órák után jönnek össze. A szakköri munka nem kötelező, nincs előírt tanterv sem, tehát a tanár is, diák is szabadon választhat érdeklődésének megfelelő tevékenységet a tudományok, illetve művészetek kínálta lehetőségek közül. De ez a szabadság, kötetlenség nem azt jelenti, hogy a szakkör összejövetelei értelmetlen, üres fecsegéssel múlnak el, hanem azt, hogy tanév elején, az első összejövetelen a tagok és vezetőtanáruk, a tantárgy, illetve művészeti ág lehetőségei közül azokat a témákat választják ki, amelyek a tagokat érdeklik, majd ezek közelebbi megismerése céljából a tanulók egyénenként vagy munkacsoportokat alakítva készülnek fel előadásaikra, beszámolóikra. Hosszadalmas volna — és ennek az írásnak nem is feladata — a szakköri tevékenységek változatait és lehetőségeit felsorolni, de értékelni sincs most módunkban. Annyit azonban elmondhatunk, hogy a tudományos kutatás izgalmát, az alkotás örömét ismerteti meg a tanulókkal, s eközben újabb tudásszerzésre is serkenti őket. A megszerzett tudás, a kibontakozásnak indult képesség, tehetség, nemritkán olyan eredményeket hoz, amelyek túlnövik a szakkör kereteit, iskolai jelentőségűvé válnak, de mivel ugyanazon iskolában működő más szakkörök eredményeivel nem mérhetők, természetesnek tűnik, a tanulóknak az a vágya, hogy más iskolák rokon szakköreiben tevékenykedő tanulókkal is megismertessék alkotásaikat, képességüket. Erre a legalkalmasabb formának a vetélkedő látszik, amely a pályázatoktól eltérően, minden résztvevő számára biztosítja a bíráló bizottság és közönség előtti fellépést, továbbá lehetővé teszi a „vetélytársakkal” való személyes kontaktust, tapasztalat- és véleménycserét, sőt magának a vetélkedőnek a szervezését, szabályzatának elkészítését, és ezáltal a verseny jellegének alakítását, formálását is. Az általános és helyi társadalmi-politikai lehetőségek mellett, nagy vonásokban talán ezek azok a mozzanatok, amelyek a vetélkedő ötletét szülték, terjedését, bővülését eredményezték és mindmáig életben tartották.

A MEGTETT ÚT – AZ INDULÁSTÓL MAIG

Eddig hat vetélkedő zajlott le, de egyik sem volt az előzőnek puszta megismétlése. Igaz, nem is lehetséges a puszta ismétlés, mert a résztvevők, a középiskolások generációi is váltják egymást, de maga a verseny is évről-évre bővült, mind több versenyt iktatva műsorába, mind változatosabbá válva. A kezdet egyszerű: a Becsei Todor Dukin Gimnázium Szenteleky Kornél Irodalmi Önképzőkörének akkori elnöke, Kartag Nándor 1967 tavaszán indítványozta, hogy az iskola napja tiszteletére szervezzen az önképzőkör gimnáziumok közötti versenyt. De mivel erre nem voltak meg az iskolában az anyagi lehetőségek, tanácsomra az Ifjúsági Szövetség becsei választmányának elnökéhez fordult segítségért. Rehák István, az ISZ választmányának akkori elnöke megérezte a kezdeményezésben rejlő lehetőségeket, nevezetesen azt, hogy egy ilyen vetélkedő az Ifjúsági Otthonba vonzza a középiskolás fiatalokat, továbbá hozzájárul e szervezet kulturális és szórakoztató műsora színvonalának emeléséhez; egyszerűen olyan kulturális akcióval fejlődhet, amellyel az Ifjúsági Szövetség tevékenysége gazdagodhat, a fiatalok kulturális életében vállalt feladatai megvalósulhatnak. Az ISZ vezetősége tehát támogatásáról biztosította az önképzőkört, így csakhamar elkészült a Vajdasági Gimnáziumok Magyar Önképzőkörei Vetélkedőjének Szabályzata, amely, a gimnazistákat önálló verssel, prózával, valamint vers- és szövegmondásban való versenyzésre szólította fel.

A vetélkedő minden versenyágban (1967. április 8-án és 9-én a zentai, zombori, szabadkai, és becsei gimnáziumok két-két képviselőjének részvételével zajlott le. A tanulók alkotásait és szavatait semleges bíráló bizottság mérlegelte, és annak döntése alapján nyerték el a legjobbak a könyvjutalmakat. A díjak kiosztása után a résztvevő tanulók, tanárok, a bíráló bizottság tagjai és a szervezők kerekasztal-konferenciára gyűltek össze, amelyen a lezajlott versenyről és eredményeiről mondtak véleményt. Ez a kerekasztal-konferencia a kezdeményezés szempontjából igen fontos volt, ugyanis az értekezlet hasznosnak minősítette a kezdeményezést és fejlesztésére serkentett. Az azóta elhunyt Sulhóf József író (a bíráló bizottság elnöke) például a bíráló bizottság másik két tagjának (Deák Ferenc és Gion Nándor íróknak) nevében is azt tanácsolta, hogy a prózában nevezett versenyt a jövőben „bontsák fel”, s legyen kritika, elbeszélés, humoreszk és riport, mert így a verseny a különböző műfajok művelését serkentené, az elbírálás pedig könnyebbé válna. Mások azt ajánlották, hogy a szervezők vonják be a szakiskolák tanulóit is a versenybe.

Az 1968-as vetélkedő szervezésének előkészületei még 67-ben megkezdődtek. A szervezők mérlegelték a kerekasztal-konferencián elhangzott ajánlatokat, és mivel ezek az ajánlatok megvalósíthatóknak bizonyultak, a követelményeknek megfelelően módosították a szabályzatot. Ezen a téren a következő, ma is érvényben levő határozatokat hozták:

1. A vetélkedőn részt vevők iskolájuk önképzőköri válogató versenye után városuk vagy körzet iskoláinak tanulóival elődöntő vetélkedőn vesznek részt.
2. A becsei döntőre az elődöntőkön legjobb alkotásokat, teljesítményeket nyújtó tanulók jutnak el, függetlenül attól, hogy melyik iskola tanulóit. A szabályzat szerint a középiskolások versmondással, saját és meg nem jelentetett verssel, elbeszéléssel, kritikával, riporttal és humoreszkkal vehetnek részt a vetélkedőn; továbbá meghatározták a szervezők és résztvevők jogait és köte-

lezettségeit, a díjak (könyvjutalmak) értékét, valamint a vetélkedő fontosabb időpontjait.

A szabadkai, zentai, zombori, zrenjanini, bácstopolyai, újvidéki és becsei elődöntők megrendezése után így került sor a Vajdasági Magyar Középiszkolások Irodalmi Vetélkedője döntőjének megszervezésére Beccsén, 1968. április 28-án és 29-én. A döntőben 19 középiszkola 64 tanulója vett részt, de talán ennek tiszteresére rúg azoknak a száma, akik „versenyben voltak”. A vetélkedő védnökségét az Új Symposion folyóirat Szerkesztősége vállalta, a bíráló bizottság tagjai pedig Bányai János, Tolnai Ottó, Utasi Csaba (az Új Symposion szerkesztői), valamint Rácz Szabó Erzsébet és Garai László, a becsei fiatalok képviselői, voltak. Bányai János, a bíráló bizottság elnöke, a vetélkedőt a következő szavakkal értékelte: „Az irodalmi vetélkedő fontos tényezőjévé vált a vajdasági magyar középiszkolások művészeti, irodalmi és anyanyelvi nevelésének. A bíráló bizottság a vetélkedőt sikeresnek ítéli meg. Ezért azt ajánlja, hogy a szervező tegye hagyományossá, rendezze meg évről évre; az előkészítési és szervezési munkálatokba pedig vonja be mindazokat a társadalmi tényezőket, amelyeknek érdeke és feladata a fiatalok általános és kulturális és külön anyanyelvi nevelése.” (Képes Ifjúság, 1968. V. 11.)

A kerekasztal-konferencia résztvevői is egyeztek a bíráló bizottság véleményével, de ajánlották más művészeti ágak bevonását is, pl. zenei, képző- és fotóművészeti vetélkedők szervezését az irodalmival párhuzamosan. Ezek közül az 1969-ben lezajlott III. vetélkedő szervező bizottsága a képzőművészeti (festészet, szobrászat, és karikatúra), valamint a klasszikus zenei hangszeresztőlista (hegedű, zongora és harmonika) vetélkedő megszervezését tartotta lehetségesnek, ezekhez kapcsolva a JKSZ és JKISZ (SKOJ) jubileuma tiszteletére kiírt szerbhorvát és magyar nyelvű pályázatát. Az elfogadott javaslatokat tartalmazó szabályzatot a szervező bizottság még 1968-ban elküldte az érdekelt középiszkoláknak, így könnyítvén meg felkészülésüket.

Az időben történt előkészületek meghozták az eredményeket is, és a verseny bővülésével a más művészeti ágak iránt érdeklődő tanulók is bemutathatták iskoláik szakköreiben kifejtett tevékenységük eredményeit. A versenybe bekapcsolódó iskolák száma is emelkedett, a döntő művészeti ágaiban szereplő tanulók száma megkétszereződött, az érdeklődés nőtt, s ez annak is bizonyítéka lehet, hogy a fiatalok érdeklődnek a művészetek iránt, hogy színvonalasan ki tudják fejezni érzelmeiket és gondolataikat szóval, színnel, vonallal, formával, de a klasszikus zenei művek tolmácsolásában is kifejezésre jut egyéniségük, tehetségük. Hogy a versenynek általános nevelési és kulturális eredményei is vannak, arra dr. Bori Imre, az irodalmi vetélkedő bíráló bizottságának elnöke „Középiszkolásaink ünnepe Beccsén” című méltatásában hívja fel a figyelmet (Magyar Szó, 1969. május 11.). A következőket írta: „A becsei kezdeményezés (immár harmadik éve, hogy ezek a vetélkedők folynak), pezsgést vitt középiszkolásaink ellankadt szellemi életébe, s nem pusztán tanárokat angazsált, hanem a diákságot is, amely valójában letéteményese egész szellemi konstitúciónknak, s végeredményben rajta áll vagy bukik kulturánk és létünk is a nap alatt.” Első esetben történik meg az is, hogy a szervezés formáját is méltatják a rendezvény egészének figyelembe vételével. Dr. Bori Imre erre is kitér: „A legnemesebb értelemben vett decentralizációs kulturális igények üzentek itt, s elsősorban rajtunk múlik, hogy jelentős rendezvényünké válik-e vagy sem, köztudatba jut-e, vagy megmarad „iskolás” körülményei között. Nyilvánvalóan közügyként kellene kezelnünk, s

így viszonyulva hozzá, a legjelentősebb szellemi megnyilvánulásaink egyikéként kellene számontartanunk. Ilyenné viszont csakis társadalmi megértéssel válhat.”

E vetélkedőt is kerekasztal-konferencia zárta, amely az eddigi ilyen jellegű összejövetelekhez hasonlóan eredményes vitát és újabb javaslatokat hozott, újabb igényeket támasztott: javasolták a színjátszók és prózai szövegmondók versenyének bevezetését, valamint a Jugoszláviai Magyar Középiskolások Művészeti Vetélkedője plakátjának kiválasztása céljából plakát-pályázat kiírását. A szervezők nem tudván, hogy képesek lesznek-e az újabb igények kielégítésére, azt tanácsolták, hogy még az év októberében, vagy novemberében újabb kerekasztal-konferenciára gyűljenek össze az érdekeltek, s azon konkrétan döntsenek a javaslatok sorsáról. Erre a kerekasztal-konferenciára 1969. november 1-én került sor, és a szervezők szabályzattervezetében helyet kapott minden indítvány, és a képzőművészeti vetélkedő keretében új ágként a grafika is. Az értekezlet pontról pontra elemezte a szabályzattervezetet, kiegészítésekkel látta el, majd elfogadta.

A Belgrádi Televízió magyar műsorszerkesztőségének kérésére a vetélkedő szabályzatába került külön versenyággént a tévé-riport is.

A szabályzatot a szervezők megküldték az érdekelteknek.

Az 1970-ben tartott versenyről elmondhatjuk, hogy lendületes, eredményes és színvonalas volt. Mindjobban tudatosodik e verseny fontossága, mindinkább munkára serkenti a tehetséges és érvényesülni vágyó fiatalokat. Ezt bizonyítja az is, hogy a versenyt megelőző és az azt méltató újságcikkek szerzői a tapasztalatokból kiindulva mindjobban igyekeznek gondolataikkal hozzájárulni a verseny arculatának kialakításához. Így Gerold László „A diákszínjátszók szemléje” című írásában (Magyar Szó, 1970. április 12.) a színjátszók verseny céljának pedagógiai-művelődési szempontból való létjogosultságát a következőkben foglalja össze: „Tudjuk ugyanis, hogy színházaink, főleg az egyetlen magyar társulat, nemigen vállalkozhat kísérletekre, műsorában csak módjával és nagyon ritkán kaphat helyet egy-egy merészebb, nagyobb közönségsikerre nemigen számító darab. A diákszínjátszók pedig talán éppen ezeket a műveket mutathatnák be. Az iskolai színjátszó szakkörök a modern dramaturgia műhelyeivé válhatnának, kiegészítő szerepük a feladat jelentőségét tekintve több lenne egyszerű mechanikusan értelmezett hézagpótlásnál. Irodalmi műveltségük, korszerűre formált igényességük folytán — és színházi körülményeink miatt — elsősorban a diákokra vár a repertoár és színházkultúra felfrissítése, modernizálásának feladata.” Hogy ez az igény nem volt alaptalan, az már a vetélkedő lezajlásából, a díjazottakról szóló tudósításból is kitűnik, mert az „érdekes próbálkozásokról” és „kielégítő színvonalról” számol be. (Befejeződött a középiskolások színjátszók első vetélkedője című tudósítás Gerold Lászlótól, Magyar Szó, 1970. április 20.).

A verseny utáni kerekasztal-konferencia számos újabb javaslatot tartalmazott. Hogy csak egyet említsünk, Ács József „A magyar középiskolások képzőművészeti vetélkedője” című (Magyar Szó, 1970. ápr. 29.), értékelésének befejező sorait idézzük: „A képzőművészeti vetélkedőt művészettörténettel és régészettel lehetne bővíteni, azonkívül tömegessé kell tenni, hiszen egyik évről a másikra sok új tehetség jelentkezhet, ha az előkészítés időben történik. A középiskolások tehetségeitől várhatjuk csupán az iskolázott képzőművészeti utánpótlást”. A bővítés helyett, a szervezők tehermentesítése

céljából, a színjátszók vetélkedőjének szervezését és költségeit az Újvidéki Ifjúsági Tribün veszi át a következő évben, és rendezi meg azóta is.

A kerekasztal-konferencia ezúttal is hasznos volt. Felmerültek Ács József festő és újságíró ajánlataihoz hasonló megszívleendő javaslatok, de a szervezők csak a képzőművészeti vetélkedőt bővítették a rajz beiktatásával és a zenei versenyben tették lehetővé a zongorán és hegedűn kívül egy bármilyen más hangszerezen előadott klasszikus zeneszám bevezetését. Az 1971-es és 1972-es vetélkedők tehát kisebb változásokat hoztak, de fejlődés mutatkozott az eldöntők szervezésében és a mezőny kiegyensúlyozottságában. A fejlődés dinamikájának lelassulásakor tűntek ki az eddigi fogyatékoságok, ekkor terelődött a figyelem az önképzőkori élet és a szakköri munka tartalmai felé. Tény azonban az is, hogy a megnövekedett igényeknek a szervező bizottság nem tudott eleget tenni, ami a tevékenység lelassulásához, de méginkább egyfajta elégedetlenséghez vezetett. Hogy ez a lelassulás mégsem vont maga után színvonalcsökkenést, abban kétségkívül szerepe volt a sajtónak általában (mert a sajtó valóban támogatta az akciót, a megjelent cikkekben kiemelte jelentőségét), de különösen pozitív szerepük volt az olyan építőszándékú és útmutató írásoknak, mint amilyen Ágoston Mihály egyetemi tanár „Létünk perifériáján? – Szavakkal nem tagadhatjuk a közönyt” című írása, amely új, igényesebb hozzáállással mutat rá az eddigi tevékenység fogyatékoságaira. Keresve a stagnálás okát a következőket írja a Magyar Szó, 1972. február 17-i számában: „Mialatt a látszat mögött rejlő *szándék és lehetőség* fajsúlyát próbálom lemérni, arra szeretnék választ találni: valóban létünk perifériáján van-e még ez a vállalkozás, és ott van-e a helye”. (Kiemelés a szerzőé). A kérdésre válaszolva rámutat a megoldás útjára, mondván: „A művészeti nevelés periférikus iskolai „helyezését” mi magunk szüntethetjük meg azzal, ha a művészetet nem polgári luxusnak, nem járuléknak tekintjük, hanem a *gondolkodó és termelő ember életszükségletének*, a gondolkozás és a termelés előfeltételének és „terméké”-nek. (Kiemelés a szerzőé).

A vetélkedő szándéka, azaz, az 1972-es szabályzat megfogalmazása szerint célja, a következő: „érvényesülési lehetőséget nyújtani a művészeteket kedvelő és művelő középiskolás fiataloknak. „Ez így egyszerűnek és esetlegesnek is tűnhet, tehát olyan versenynek is felfogható, amely pusztán az östehetségeket kívánja felszínre hozni, de ha tudjuk azt, hogy a döntőbe jutást az önképzőkori, majd pedig az elődöntő verseny előzi meg, akkor az is nyilvánvalóvá válik, hogy a díjak elnyerése nem olyan egyszerű, hogy a tehetséges versenyző is munkájának javítására, jobb, teljesebb kidolgozására kényszerül, ez viszont már az alkotómunka folyamataival és ízeivel ismerteti meg. Erre serkent, erre a kutató és alkotó munkára is nevel a vetélkedő, ugyanis a versenyeken felolvasásra kerülő munkákat az önképzőkori próbálkozás előzi meg, amelyet a társak és az önképzőkör vezető tanára bírálnak el, felhíva a szerző figyelmét munkájának hibáira, sebezhető pontjaira, ami a szerzőt ezek kiküszöbölésére, azaz további kísérletezésre készíti. Ez a kísérletezés már a teljesebb gondolat- és érzelem-kifejezés érdekében történik, alkotó folyamat immár, amely a tanulót tudásának önkéntes érdeklődésből történő gyarapítására serkenti és egyéniségének gyorsabb érését eredményezi. Az ezek után következő siker, az elnyert díj önbizalmát növeli, de ez az önbizalom önkéntes és tudatosan vállalt tehetségfejlesztő munka eredménye. És ez tudatosítható is, mint ahogy az is, hogy a siker további, még alaposabb, még igényesebb munkára kötelez. De helyes tanári irányítással, esetleg a

a díjazottak munkáinak, produkcióinak elemzésével, a vetélkedőn kevesebb sikerrel szereplő tanuló is aktívabb és alaposabb munkára bírható. Ha a tanár ezt eléri, akkor sokat tett, elérte azt, hogy tanítványai nemcsak ábrándoznak a sikerekről, hanem képezik magukat, s ezzel megkönnyítik maguknak a későbbi, már nem iskolás affirmálódást, mert aktívan viszonyulnak munkájukhoz. A fiatal embernek ez az angazsáltsága, tevékenységre való képésítettsége és annak tudata, hogy érzelmeit, gondolatait a művészetek kínálta gazdag kifejezési lehetőségekkel élve ki tudja fejezni, némiképpen már biztosíték is arra, hogy a művészeteket „nem polgári luxusnak, nem járuléknak” tekinti, hanem a gondolkodó és termelő ember életszükségletének, a gondolkodás és a termelés előfeltételének és „termékének”. Éppen ezért a vetélkedőnek csak egyik komponensét, a pedagógiát elemelve is állíthatjuk, hogy ez a verseny nagyobb figyelmet, de főképpen az eddiginél nagyobb anyagi támogatást érdemel, hogy megvalósíthassa, valóra válthassa azokat a reményeket és feladatokat, amelyeket középiskolásaink, de társadalmunk is elvárhat tőle.

A másik, ugyancsak figyelmet érdemlő lehetőség a vetélkedő szervezéséből adódik és a nyilvánosság előtt való lefolyásában fejeződik ki. Azáltal, hogy a más-más iskolában, tehát más-más környezetben élő és tevékenykedő tanulók bíráló bizottság és közönség előtt lépnek fel, munkájukat pedig a lapok közlik, az iskolákban folyó élet iránt érdeklődők, számára, de egész közösségünk számára is lehetőség nyílik nemcsak a betekintésre, de a munka egy részének felmérésére és értékelésére is. Tehát a vetélkedő révén az iskola kilép elzárkózottságából, az Ifjúsági Szervezet községi választmányának támogatásával történő szervezés pedig e szervezet vezetőségének nyújt lehetőséget arra, hogy az aktivistákat a legjobb tanulók soraiból válassza ki, és általuk gyakoroljon hatást és tartson fenn kapcsolatot a tanulóifjúsággal, ami viszont mind az iskola, mind az Ifjúsági Szövetség számára igen hasznos lehet.

A Jugoszláviai Magyar Középiskolások Művészeti Vetélkedőjének eddigi fejlődését, alakulását áttekintve megállapíthatjuk, hogy bár sokkal többet is nyújthatott volna eddig is, eredményei, de méginkább sejthető lehetőségei olyanok, hogy a további fennállása nem lehet kérdéses, tehát továbbfejlesztése a meglevő versenyformában szükséges, tehát pályázati formával nem helyettesíthető.